

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ І ЙОГО СОЦІАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ

Постановка проблеми. Набуття Україною незалежності стало основним спонукальним чинником її участі в світовому інтеграційному процесі, який веде до лібералізації зовнішньої торгівлі і створює можливості, як для макроекономічної стабілізації, так і наступної структурної перебудови економіки, що дозволяє активно використовувати переваги міжнародного поділу праці, спеціалізації і кооперації виробництва. Однак, цей процес виявився досить-таки болісним для нашої молоді держави, оскільки на міжнародних ринках Україна зіткнулася з надзвичайно жорсткою конкуренцією. Незважаючи на тривалу і глибоку економічну кризу, в Україні зберігаються передумови для створення конкурентоспроможної економіки і зміцнення позицій на міжнародних ринках - це насамперед багаті природні ресурси, вигідне географічне положення, кваліфікована і дешева робоча сила, високі технології, значна кількість наукових шкіл і відносно ефективна система освіти. Таким чином, Україна має досить значний експортний потенціал, але ряд проблем як практичного, так і концептуального рівнів не дають можливості його оптимально реалізувати. Проблеми експортного потенціалу приділено багато уваги з боку як іноземних, так і вітчизняних науковців, серед яких: Бакаєв Л. О. [1], Єпіфанов А.О. [4], Дорогунцов С.І. [2], Ерухимович И. Л. [3], Клиновий Д.В. [6], Лишиленко, В.І. [7], Пирець Н.М. [8, 9], Качан Є. П. [5], але поки що не існує дієвого механізму реалізації всіх експортних можливостей. Саме тому сьогодні постала гостра необхідність в здійсненні теоретичних досліджень і прийнятті на їх основі практичних рішень і рекомендацій, які б дозволили державі прискорити повноцінне включення його в світове господарство і тим самим використовувати всі переваги міжнародного економічного співробітництва і соціальні переваги.

Дослідження впливу експорту на соціально-економічний розвиток країни знайшло відображення в працях таких зарубіжних вчених, як Линдерт П., Портер М., Харрод Р., Ківікарі У., Енгельхарт Д. У вітчизняній економічній літературі вивчення питань зовнішньоекономічної сфери в умовах зародження ринкових форм господарювання розглядаються у своїх роботах такими вченими - економістами, як Авдокушін Є., Андріанова В., Фаминский І.П., Сітарян С.А., Кочетов Е.Г., Глазьев С.Ю., Богомоллов О.Т., Шмельов Н.П.

Сучасні процеси глобалізації вимагають від України якомога ширшого залучення її в міжнародну торговельну систему. Особливого значення набуває остаточне вирішення питань, які стосуються вступу України до СОТ та втілення в життя положень Угоди про партнерство і співробітництво з ЄС. Це сприятиме більш повній реалізації, з одного боку, експортного потенціалу українських підприємств (не лише кількісно збільшити обсяги експорту, а й змінити його структуру), з іншого - залученню іноземних інвестицій [8].

Отже, метою статті є потреба в розробці та здійсненні державної програми стимулювання експорту продукції, в тому числі продукції високотехнологічних виробництв, що дасть змогу отримати соціальний ефект. Навіть з урахуванням того, що наслідки реалізації такої програми в повній мірі проявляться лише через 3-5 років, необхідно цілеспрямовано створювати передумови "прориву" у цих напрямках. Разом з тим потребує вирішення питання щодо налагодження ефективної експортної інфраструктури вітчизняних підприємств та їх об'єднань. Мова йде про формування розгалуженої системи збуту товарів і послуг за кордоном шляхом створення мережі торгових представництв, комерційних агентів, оптових складів, виставкових центрів та

інших структур, які будуть забезпечувати маркетингову та рекламну підтримку експорту українських товарів і послуг.

Постановка задачі. Експортний потенціал країни - потенційна можливість тієї чи іншої країни експортувати наявні в неї або вироблені нею ресурси, продукти. Експортні ресурси - частина експортного потенціалу країни, призначена для поточної реалізації [7].

Сьогодні проблема поліпшення експортного потенціалу України дуже актуальна. Експорт українських товарів і послуг може забезпечити приплив у країну грошових коштів, необхідних для проведення повного реформування економіки і поліпшення добробуту суспільства. На даний момент ситуація з українським експортом не така гарна як хотілося б. Крім того, сама структура українського експорту на сьогоднішній день дуже далека від оптимальної. І цю проблему необхідно вирішувати в найближчі терміни. Але для того, щоб вирішити проблему, потрібно її детально вивчити, проаналізувати, виявити її витoki і причини виникнення.

Результати. У сформованих умовах необхідно впроваджувати якісні зміни в сфері зовнішньоекономічної діяльності країни. Одним з напрямків таких змін є підвищення ефективності експортних операцій промислових підприємств, що обумовлено наявністю в Україні сотень підприємств орієнтованих на зовнішній ринок. Оцінка сучасного стану експортного потенціалу України та виявлення пріоритетів його використання, виявлення основних проблемних питань розвитку зовнішньої торгівлі України, обґрунтування заходів щодо удосконалення механізмів зовнішньої економічної діяльності України [4]. Для досягнення поставленої мети необхідно: оцінити поточний стан зовнішньої торгівлі України; проаналізувати товарну, географічну структуру експорту; дослідити позитивні та негативні тенденції у розвитку експортної діяльності.

У ході аналізу виявлено, що протягом останніх років зовнішній торговельний оборот зменшується. Погіршується структура як експорту, так і імпорту. Експорт продукції окремих галузей є неефективним, нерідко - просто збитковим (як це було в 1997-1999 рр. в металургійному комплексі). Сировинна спрямованість українського експорту обумовлена його чутливістю до коливань цін на світовому ринку. Висока енергоємність зорієнтованих на експорт галузей (металургії, хімічної промисловості) є причиною залежності експорту від поставок імпортних енергоносіїв, не дає можливості спрямовувати валютні надходження від експорту на технологічне оновлення виробництва, посилює залежність від Росії [9, стр. 56].

Аналізуючи результати процесу становлення ринкових умов провадження господарської діяльності, можна виявити основні тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності, які характеризуються показниками зовнішнього сектора економіки країни (Рис.1).

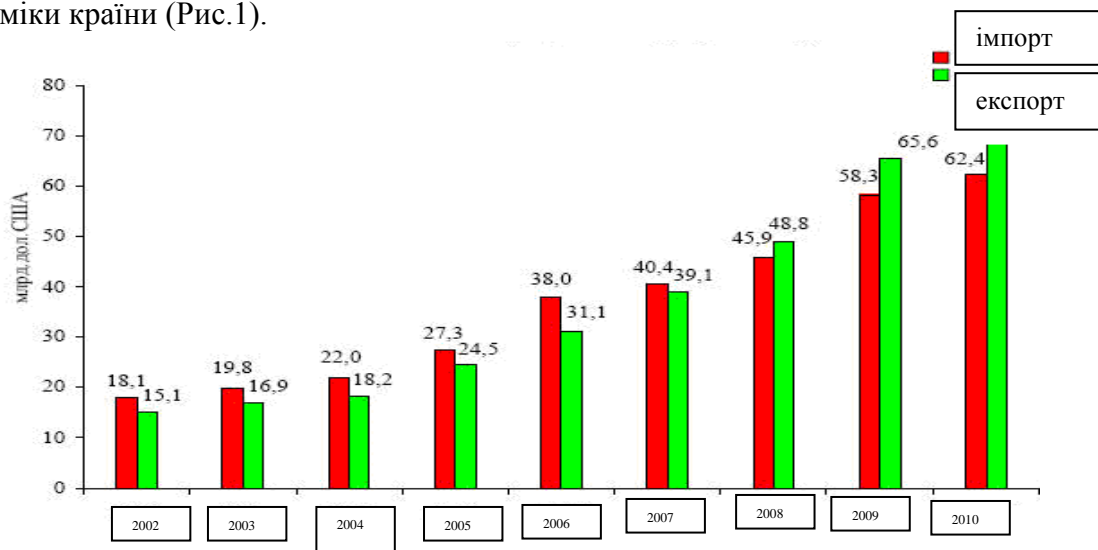

Рис.1 - Динаміка обсягів експорту-імпорту товарів і послуг , млрд \$ США

Аналізуючи узагальнені показники зовнішньоекономічної діяльності в Україні, можна стверджувати, що з 2002 р. після стрімкого спаду, обумовленим перехідними структурними зрушеннями, в українській економіці намітилися тенденції до зростання. З 2002 р. відбувається стабільне нарощування обсягів зовнішньої торгівлі: експорт товарів і послуг зростає в середньому на 22% щорічно, а імпорт - на 27%, тобто більш швидкими темпами. Також можна зробити висновок, що з 2002 р. по 2010 р. їх обсяги збільшилися відповідно в 3,4 і 4,8 рази. Слід зазначити, що в 2008 р., вперше за останні 9 років, сальдо зовнішньої торгівлі товарами придбало від'ємне значення (- 2884,5 млрд. дол) [3].

Розглянемо тепер на рисунку 2 товарну структуру зовнішньої торгівлі України, щоб з'ясувати які товарні групи вплинули на формування негативного сальдо у зовнішній торгівлі.

На формування негативного сальдо у зовнішній торгівлі вплинули окремі товарні групи, експорт яких значно зменшився у 2007 - 2008 рр., а саме енергетичні матеріали, продукція легкої промисловості і продукція машинобудування [4].

Головний недолік українського експорту, вважають експерти, в неефективній його структурі [7]. Адже на сьогоднішній день головним структурним елементом експорту України є сировина і продукція низького рівня переробки. У сучасних умовах розвитку світового господарства така спеціалізація експорту є неоптимальною з причин:

- сировина, на відміну від технологій і знань, вичерпується і не відновлюється;
- низький рівень переробки, в першу чергу, означає низький прибуток;
- у конкурентному середовищі сировину завжди можна замінити аналогічною сировиною з іншої країни, що робить попит високоеластичним і зумовлює значні коливання цін.

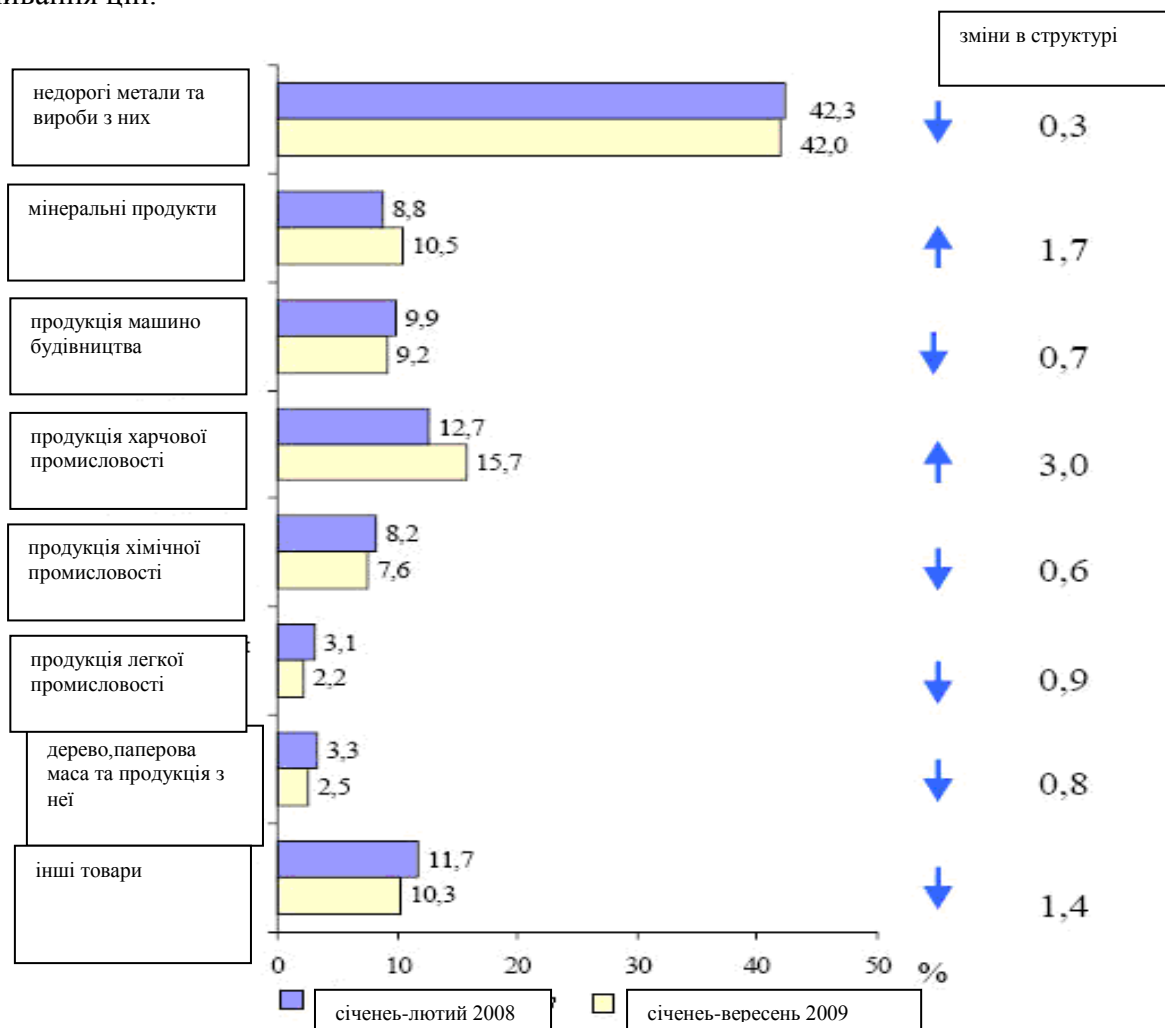

Рис. 2 - Товарна структура експорту товарів [10, стр.41]

Серед країн СНД лідером у зовнішньоторговельних відносинах є Російська Федерація: на частку цієї країни в 2007 р. припадало близько 68,3 % зовнішньоторговельного обороту товарами з країнами СНД або близько 25,5 % товарообігу України. Важливими торговими партнерами в межах СНД також є Білорусь (9,6 % та 5 % відповідно), Казахстан. Другими за значимістю партнерами в торгівлі товарами для України є країни Європи (на зовнішню торгівлю товарами з європейськими країнами в 2008 р. припало 29 %, зокрема, Німеччина (5,5%), Італія (7%), Польща, Угорщина і Франція) [5].

Саме низькими вимогами споживачів до якості продукції, низькою ціною пояснюється географічна диверсифікація українського експорту.

Для забезпечення ефективного розвитку експортного потенціалу країни необхідно:

- забезпечення функціонування механізмів кредитування і страхування експорту за участю держави, а також надання державних гарантійних зобов'язань щодо експортних кредитів [7];

- проведення всебічної експертизи проектів законів, які мають вплив на розвиток вітчизняного експортного потенціалу;

- встановлення ліберального режиму інвестування, а саме мінімізація вхідного контролю, спрощення законодавчої бази з метою отримання доступу до нових технологій, реструктуризації господарства шляхом реалізації спільних інвестиційних проектів;

- організація оперативної роботи державних органів у сфері активного просування української експортної продукції на зовнішні ринки та захист інтересів вітчизняних експортерів за кордоном.

Висновки. Забезпечення переходу до активної експортно - орієнтованої стратегії економічного розвитку на базі цілеспрямованого формування та ефективного реалізації експортного потенціалу України у пріоритетних галузях економіки є матеріальною підставою поступової інтеграції нашої країни у світовий економічний простір, служить одним з тих "локомотивів", які будуть витягати українську економіку з глибокої кризи, в якій вона ще досі знаходиться, будуть забезпечувати структурну перебудову господарства [6].

Можливості інтеграції України у світове господарство і суттєвої динаміки її зовнішньоекономічних зв'язків в значній мірі залежать від того, наскільки правові та інституційні основи зовнішньоекономічної діяльності в Україні будуть відповідати загально визнаним принципам, які сформульовані ООН та її спеціалізованими організаціями.

Виходячи з об'єктивної історичної взаємозалежності економік країн, які утворилися після розпаду СРСР, активна участь України в економічному співробітництві з Росією та іншими країнами колишнього Радянського Союзу та розвиток відносин у зв'язку з існуванням економічного союзу країн СНД є одним з найголовніших зовнішньоекономічних пріоритетів нашої держави. У цьому напрямку необхідно зробити ряд рішучих заходів щодо відновлення штучно розірваних господарських зв'язків, ліквідації економічно необґрунтованих митних і платіжних перешкод для здійснення експортно-імпортних операцій [8]. Разом з цим потрібно здійснити заходи, спрямовані на радикальну перебудову діючої системи співробітництва з цими країнами на засадах взаємної вигоди та економічної доцільності. Першочергову увагу має бути відведено виробничій і науково-технічній кооперації, створенню спільних підприємств, фінансово-промислових структур, розвитку спільних об'єктів інфраструктури, взаємодії на ринках третіх країн.

Україна повинна послідовно проводити політику географічної диверсифікації своїх зовнішніх економічних зв'язків. Цього вимагають інтереси економічної безпеки держави, яка не може бути надійно гарантована при односторонній залежності від окремих країн або ринків збуту та постачання [2]. Соціальний розвиток держави може бути обумовлений не

господарською самоізоляцією, а більш рівномірним, збалансованим розвитком економічних зв'язків з різними країнами світу. Соціальне значення нарощування експортного потенціалу має проявитися через покращення інвестиційно – господарських умов для вітчизняних представників малого та середнього бізнесу, через здешевлення витрат на ведення бізнесу для приватних підприємців і членів їхніх сімей, а також через підвищення якості вітчизняної продукції і зростання попиту і довіри до неї на міжнародних ринках товарів та послуг [3].

У відносинах з країнами з розвинутою ринковою економікою і з країнами, що розвиваються, необхідно вести пошук нових джерел критичного імпорту і нових ринків збуту української продукції.

Входження України у світовий економічний простір можливе лише на базі відкритості економіки з одночасним застосуванням комплексу заходів щодо захисту внутрішнього ринку.

Україна має потужний науково-промисловий потенціал, який, на відміну від більшості країн світу, не має відповідної інституційної та фінансової державної підтримки для просування на світові ринки, через що, незважаючи на наявні цінові та технічні переваги, не використовується повною мірою експортний потенціал високотехнологічних товарів українського виробництва на зовнішніх товарних ринках [2].

На сьогодні існує необхідність створення інституційної основи для запровадження державної підтримки упровадження фінансових інструментів розвитку експорту, що забезпечить подальший розвиток і нарощування вітчизняного економічного потенціалу та закріплення на традиційних і нових ринках збуту.

Анотація

В статті розглянуто український експорт, який становить понад 50 відсотків валового національного продукту України. Одним з найперших завдань, що стосуються зовнішньоекономічної діяльності України, є аналіз її експортного потенціалу з метою виявлення найкращих способів його використання.

Ключові слова: експорт, експортний потенціал, зовнішня торгівля, ефективність, ресурси.

Аннотация

В статье рассмотрен украинский экспорт, который составляет более 50 процентов валового национального продукта Украины. Одной из первых задач, касающихся внешнеэкономической деятельности Украины, является анализ ее экспортного потенциала с целью выявления наилучших способов его использования.

Ключевые слова: экспорт, экспортный потенциал, эффективность внешней торговли, ресурсы.

Summary

In the article the Ukrainian export, which is more than 50 percent of gross national product of Ukraine. One of the first tasks related to foreign economic activity of Ukraine, is the analysis of its export capacity to identify the best ways to use it.

Keywords: export, export potential, the effectiveness of external trade, resources.

Список використаної літератури:

1. Бакаєв Л. О. Кількісні методи в управлінні інвестиціями: Навч. посіб. -- К.: КНЕУ, 2000.- 451 с. [Текст]
2. Дорогунцов С. І. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: підручник / Мін-во освіти і науки України, Київський нац. економічний ун-т ; КНЕУ, 2005. - 988 с. [Текст]
3. Ерухимович И. Л. Ценообразование. -- К.: МАУП, 1998.- 321 с. [Текст]

4. Єпіфанов А.О., Сало І.В. Регіональна економіка: Навч. посіб. - К.: Наукова думка, 2006. - 344 с. [Текст]
5. Качан Є. П. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка [Текст]: навчальний посібник / Юридична книга, 2005. - 704 с. [Текст]
6. Клиновий Д.В. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка України [Текст] : навчальний посібник / Д. В. Клиновий, Т. В. Пепа ; Мін-во освіти і науки України. - К. : ЦУЛ, 2006. - 728 с. [Текст]
7. Лишиленко В.І. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка [Текст] : навчальний посібник / ЦНЛ, 2006. - 325 с. [Текст]
8. Пирець Н.М. Проблеми інтеграційного руху економіки України до системи світогосподарських відносин // Вісник Донецького університету / Серія В. Економіка і право. - Вип. №2-2- Донецьк: ДонНУ-2002. - с.366-371. [Текст]
9. Пирець Н.М. Шляхи стимулювання експортного потенціалу України // Донбасс-Инвест. - 2006. - №5-6. - С.97-98. [Текст]
10. <http://www.oon.com.ua> - Ukraine business & economy. Статистичний сайт [Електронний ресурс]